

КУЧМА Леонід Данилович (09. 08. 1938, с. Чайкине Новгород-Сіверського р-ну Чернігівської обл.) — державний і політичний діяч. Другий Президент України (1994–99, 1999–2004). Кандидат технічних наук (1988), професор (1994). Ленінська премія (1981). Державна премія України в галузі науки і техніки (1993). Закінчив Дніпропетровський університет (1960). Відтоді працював у КБ «Південне»: 1972–75 — помічник головного конструктора, 1975–81 — секретар парткому, 1982–86 — 1-й заступник генерального конструктора; 1986–92 — генеральний директор ВО «Південний машино-будівний завод» (обидва — Дніпропетровськ, нині Дніпро). 1992 обраний Прем'єр-Міністром України, 1993 подав у відставку, мотивуючи це конфліктом із тодішнім Президентом України [Л. Кравчуком](#).

1994 обраний Президентом України. У 2-му турі отримав 52,2 % голосів виборців, найбільше — у Криму та Севастополі. Його виборчу кампанію підтримала РФ. Ключовими передвиборчими гаслами стали засудження розпаду СРСР, максимальне зближення з РФ, надання російській мові статусу офіційної, боротьба з корупцією, розв'язання соціальних проблем. До здобутків його першого президентського терміну зараховують стабілізацію національної валюти, прийняття 1996 [Конституції України](#) (співголова Конституційної комісії), економічні укази, що відіграли ключову роль у реформуванні відносин власності, переході української економіки на ринкові відносини. Кучма доклав багато зусиль для зміцнення взаємин України та РФ (укладення й ратифікація Договору про дружбу та співпрацю), поглиблення польсько-українських взаємин. Водночас проголошений курс на боротьбу з корупцією і організованою злочинністю повністю провалився. Він наблизив до себе представників певних олігархічних

угруповань. 1996–97 за його рекомендацією КМ України очолював [П. Лазаренко](#), заарештований 1999 у США і засуджений за звинуваченням у привласненні значної суми грошей. На цьому тлі тривало масове зубожіння людей, які отримували мізерні зарплати та пенсії, значно зріс вплив трудових ресурсів за кордон, почала запроваджуватися цензура. Кучма заявив, що перший термін не дав йому змогу реалізувати всі задуми й використати досвід інших країн для покращення ситуації в Україні, тому він має намір боротися за переобрання.

1999 у 2-му турі переобраний на посаду Президента України (отримав 56,2 % голосів виборців). На відміну від попередніх виборів, 1999 він не мав масової підтримки виборців Криму і Севастополя, які вважали, що Кучма не виконав своїх обіцянок щодо статусу російської мови та подальшого зближення з РФ. Значну роль у переобранні Кучми відіграли запрошені з інших країн політтехнологи (насамперед російські), великих масштабів набуло маніпулювання громадською думкою, використання адміністративного ресурсу (забезпечення голосів виборців зусиллями місцевих керівників). Під час 2-го президентського терміну він у зовнішній політиці реалізовував лінію на багатовекторність і заявляв, що Україна зацікавлена у подальшій інтеграції у Європу, а також у розвитку стратегічного партнерства з РФ та США, у внутрішній — балансуванні між олігархічними угрупованнями та інтересами власної родини. Загалом обіцянки Кучми побудувати соціально відповідальну державу, економіку добробуту залишилися нереалізованими, країни Заходу почали поступово дистанціюватися від України з дискредитованим лідером на чолі. Цій дискредитації значно сприяло зникнення 2000 опозиційного журналіста [Г. Гон'адзе](#) (див. також [Справа Гон'адзе](#)). 2000 спочатку в Києві, від 2001 — в інших регіонах України розпочалася акція «Україна без Кучми». 2001 ВР України кілька разів намагалася розпочати стосовно нього процедуру [імпічменту](#). 2003 Кучму обрано головою Ради голів держав СНД, і він посилив курс на зближення з РФ.

2004 партія «Християнський рух» висунула його кандидатом на президентських виборах, а Конституційний суд України визнав право балотуватися (перший президентський термін Кучми розпочався до прийняття Конституції України). За таких умов він заявив, що не має наміру йти у Президенти, а підтримує кандидатуру Прем'єр-Міністра України [В. Януковича](#). Водночас влада почала форсоване запровадження політичної реформи, за якою значно зростали повноваження прем'єр-міністра і обмежувалися права Президента України. Пропрезидентські політичні сили

виступали за те, щоб посаду прем'єр-міністра у майбутньому посів Кучма. Це спричинило нову хвилю протестів, що значно посилювалися після 1-го туру президентських виборів 2004, коли режим вдався до прямих фальсифікацій виборчого процесу, порушення прав виборців. У країні розпочалися масові протестні акції, відомі як *Помаранчева революція*, поглиблювалося протистояння, що могло перерости у громадянську війну. В таких умовах розпочався пошук компромісу. 8 грудня 2004 ВР прийняла низку змін до Конституції України, відповідно до яких Україна фактично перетворена у парламентську республіку.

Від 2005 — голова Благодійної організації «Президентський фонд Л. Кучми “Україна”». У 2014–20 брав участь у роботі тристоронньої контактної групи (Україна–ОБСЄ–РФ) з мирного врегулювання війни на сході України, що мала шляхом перемовин залагодити кровопролиття і врятувати ці регіони від гуманітарної катастрофи (інші члени групи від України — [Л. Кравчук](#), [Є. Марчук](#)). Автор книг «Про найголовніше» (К., 2001),

«Україна — не Росія» (Москва, 2003), «Своїм шляхом. Роздуми про економічні реформи в Україні» (2004), «Після Майдану» (2007), «Зламане десятиліття» (2010; усі — Київ).

Рекомендована література

1. Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. К., 1994;
2. Луканов Ю. Третій Президент. К., 1996;
3. Марчук Є. П'ять років української трагедії. К., 1999;
4. Рябчук М. Зона відчуження: українська олігархія між Сходом і Заходом. К., 2004;
5. Шаповал Ю. Дві грудневі історії не без моралі // День. 2004, 11 груд.;
6. Бондаренко К. Леонід Кучма: портрет на фоні епохи. Х., 2007.

[Ю. І. Шаповал](#)

Бібліографічний опис:

Кучма Леонід Данилович / Ю. І. Шаповал // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-52465>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).